

**CONSILIUL
AUDIOVIZUALULUI
AL REPUBLICII MOLDOVA**

**THE AUDIOVISUAL
COUNCIL OF THE
REPUBLIC OF MOLDOVA**

MD-2012, Chișinău, str. V. Pârcălab nr. 46
Tel.: (+373 22) 27-75-51, fax: (+373 22) 27-74-71
e-mail: office@cca.md, <http://www.audiovizual.md>

MD-2012, Chisinau, V. Parcalab str., № 46
Tel: (+373 22) 27-75-51, fax: (+373 22) 27-74-71
e-mail: office@cca.md, <http://www.audiovizual.md>

DECIZIA nr. 91
din 23 martie 2022

Cu privire la aprobarea *Ghidului explicativ privind asigurarea informării corecte*

În conformitate cu prevederile art. 75 alin. (6) din Codul serviciilor media audiovizuale: „În vederea exercitării atribuțiilor, Consiliul Audiovizualului emite acte normative, precum și reguli de conduită profesională cu caracter de recomandare”.

În acest sens, reieșind din necesitatea de a asigura informarea corectă a publicului, în conformitate cu principiile comunicării audiovizuale, prin Decizia nr. 41 din 16.02.2022, Consiliul Audiovizualului a inițiat consultările publice pentru aprobarea Regulilor de conduită profesională pentru asigurarea informării corecte. Astfel, în adresa Consiliului Audiovizualului au venit propuneri din partea:

1. Asociației Presei Electronice.
2. Asociației Promo-LEX.
3. Centrului pentru Jurnalism Independent.
4. Furnizorului de servicii media SRL „Media Resurse” (TV6 și Orhei TV).

Ca urmare a propunerilor recepționate, Consiliul Audiovizualului a elaborat *Ghidul explicativ privind asigurarea informării corecte*, conform Anexei.

În conformitate cu prevederile art. 75 din Codul serviciilor media audiovizuale nr. 174 din 08.11.2018, **Consiliul Audiovizualului:**

DECIDE:

1. A aproba *Ghidul explicativ privind asigurarea informării corecte*, conform Anexei (PRO (5) – L. VIȚU-EȘANU, A. GONȚA, O. DABIJA, R. MIHALEVSCHI și L. TUREA; CONTRA (2) – T. CRESTENCO și E. RÎBCA).

2. Controlul asupra executării prezentei decizii îl exercită Direcția juridică și reglementări.

3. Prezenta decizie intră în vigoare la data adoptării și va fi publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova și pe pagina web a Consiliului Audiovizualului.

PREȘEDINTĂ

Liliana VIȚU-EȘANU

Ghid explicativ privind asigurarea informării corecte

Preambul

Prezentul Ghid propune o detaliere a normelor prevăzute de art. 13 din Codul serviciilor media audiovizuale (CSMA), pornind de la faptul că o înțelegere corectă semnifică primul pas în aplicarea corespunzătoare a normelor în activitatea de zi cu zi a furnizorilor de servicii media (FSM), precum și a Consiliului Audiovizualului (CA).

Scopul Ghidului rezidă în aplicarea corespunzătoare și predictibilă a normelor art. 13 din Codul serviciilor media audiovizuale în temeiul unei înțelegeri clare a esenței normelor atât din partea FSM, care sunt obligați să le respecte, cât și din partea CA, care este obligat să supravegheze respectarea lor. Altfel spus, Ghidul urmărește eliminarea disensiunilor iminente când aceeași normă este înțeleasă diferit.

Pentru o utilizare ușoară a Ghidului și pentru o înțelegere mai bună a conținutului, este urmată structura: reluarea normei din art. 13 din Cod, o expunere succintă a raționamentului normei și, unde este cazul, cu exemplificări.

De ce este nevoie de o informare corectă? Pentru că omul acționează în temeiul informației pe care o deține. O informație corectă nu garantează și acțiuni corecte, dar sporește șansele pentru astfel de acțiuni. O informație incorectă, însă, nu oferă nici șanse. De aici derivă responsabilitatea mass-mediei de a informa corect. Informarea corectă trebuie înțeleasă ca atare, ca obligație și nu ca accident legislativ sau opțiune benevolă. Este o normă juridică întemeiată și oportună. Prin urmare, titlul art.13 – *Asigurarea informării corecte* derivă dintr-un drept fundamental și esențial al omului – cel la informație.

(1) În virtutea dreptului fundamental la informare, furnizorii de servicii media trebuie să respecte următoarele exigențe:

a) să asigure distincția clară între fapte și opinii.

Norma este, în special, importantă în cazul știrilor, dar trebuie aplicată oricărui material jurnalistic în care sunt prezentate fapte. Conform art. 2 din Legea cu privire la libertatea de exprimare, fapt înseamnă eveniment, proces sau fenomen care a avut sau are loc în condiții concrete de loc și timp și a cărui veridicitate poate fi demonstrată. Ce se va întâmpla, în viitor, nu poate fi fapt. Poate fi doar opinie, părere, presupunere, promisiune. Altfel spus, relatarea despre un fapt trebuie să răspundă la întrebările: Cine? Ce? Unde? Când? și, eventual, De ce? și Cum? Răspunsul la aceste întrebări exclude opinia jurnalistului despre faptul relatat. În același timp, *judicata de valoare este definită ca o opinie, un comentariu, o teorie sau o idee care reflectă atitudinea față de un fapt, a cărei veridicitate este imposibil de dovedit. La fel, judicata de valoare fără substrat factologic suficient este judicata de valoare care se bazează pe fapte care nu au avut loc sau pe fapte care au avut loc, dar a căror expunere este denaturată până la falsitate.*

Opinia sau judicata de valoare nu este interzisă în emisiunile analitice și/sau de autor dacă este argumentată. În știri vorbim despre fapte. Opiniile, în acest caz, vor fi prezente și prezentate clar, distinct de fapt, și nu vor aparține jurnalistului/jurnalistei/redacției, ci, de exemplu, unui expert/unei experte rugat/rugate să se exprime. Știrea prezintă fapte, mărturii, opinii ale celor vizati/vizate, fără să se ia atitudine față de acestea. Într-un reportaj de la fața locului, fie că este în regim real sau înregistrat în prealabil, jurnalistul/jurnalista va arăta și va descrie ceea ce vede, păstrând însă elementele care caracterizează faptul, relatând cu bună-credință ceea ce se întâmplă în teren, fără a denatura faptele. Prin urmare, o știre în care ni se spune că *prețul la benzină a crescut cu 50 de bani* relatează un fapt (asta dacă este verificat și confirmat), iar un material în care informația de mai sus este prezentată prin fraze de genul: *benzina a devenit inimaginabil de scumpă și acum puțini își vor permite să circule zilnic cu automobilul prin Chișinău...* conține

judecăți de valoare. Putem spune, dacă este adevărat și vrem să arătăm amploarea scumpirii, că este pentru a doua/a treia oară într-un an când benzina se scumpește, dar lăsăm la discreția beneficiarului/beneficiarei de informație să decidă dacă această scumpire este inimaginabilă/mare/mică sau dacă îl/o privește, în general. Tema poate fi dezvoltată, bineînțeles, în emisiuni analitice, de dezbatere, de tip talk-show, cu respectarea, de asemenea, a legii și a deontologiei, cu prezentarea diferitor puncte de vedere și cu intenția de a informa (nu a dezinforma) publicul. Este un fapt că pe 15 aprilie 2019 a avut loc un incendiu la Catedrala Notre Dame de Paris. Este opinie/judecată de valoare afirmația potrivit căreia: *Catedrala Notre Dame din Paris a luat foc din cauza garguielor; îndepărtate în timpul restaurării, acestea au lăsat clădirea neprotejată.*

Regizorul Alexandr Dovjenko scria: „*Doi privesc în jos. Unul vede o băltoacă, altul stelele ce se reflectă în ea*”. Bineînțeles că fiecare jurnalist/jurnalistă va trece prin propria personalitate un fapt pe care îl relatează. Nu poate exista obiectivitate completă într-un proces în care este implicat un subiect. În plus, informația de presă prin aceasta și se deosebește de informația brută, că este „tradusă” pe înțelesul publicului larg. Dar traducerea trebuie să se ghideze de principiul corectitudinii, al transparenței, al echilibrului și al responsabilității atunci când este prezentată unui public ce își va crea o opinie despre realitate în baza informațiilor recepționate. Prin urmare, noțiunea de obiectivitate în jurnalismul de informare trebuie înțeleasă ca dovada profesionalismului, a calității, a pregătirii și a respectării corectitudinii și eticii jurnalistice. O eroare din necunoaștere sau neatenție nu este egală cu prezentarea premeditată a faptelor în mod incomplet, distorsionat sau fals. Că furnizorul x sau y de servicii media audiovizuale nu respectă conținutul licenței de emisie este un fapt, care poate fi verificat prin monitorizarea conținutului. Afirmația că furnizorul x sau y încalcă prevederile Codului pentru că nu-i simpatizează pe membrii și pe membrele CA este o judecată de valoare. Opinie este ceea ce crede fiecare dintre noi despre ceva, dar că-i drept ori ba nu se știe și nu se poate demonstra la momentul expunerii opiniei. Așadar, un fapt este veridic și poate fi verificat. O opinie se poate baza pe informații incomplete, eronate și nu poate fi verificată. Un subiect jurnalistic poate conține și fapte, și opinii, doar că trebuie făcută distincția clară între ele. În programele audiovizuale, furnizorii vor face această distincție pentru ca publicul să înțeleagă clar unde i se relatează un fapt și unde i se prezintă/impune/sugerează o opinie.

b) să informeze cu privire la un fapt sau un eveniment corect, iar informația să fie verificată și prezentată în mod imparțial și cu bună-credință.

A informa corect înseamnă a informa cu respectarea regulilor și normelor fără greșală. Cel puțin, fără greșală intenționată. Orice abatere de la corectitudinea prezentării faptelor și evenimentelor poate induce în eroare publicul, îi poate manipula percepția și poate crea premise pentru formarea unei viziuni distorsionate asupra realității. Abaterea de la aceste norme poate echivala cu dezinformarea¹, or, misiunea FSM nu este de a dezinforma. Niciun fapt nu va fi prezentat fără a fi verificat din cel puțin două surse independente (iar dacă este posibil și din mai multe), aceasta fiind o normă de bază a jurnalismului de informare. Prezentarea imparțială, la rândul ei, trebuie înțeleasă literal, și anume ca fiind capacitatea de a prezenta faptele în mod just, obiectiv și nepărtinitor. A fi imparțial înseamnă a nu ține partea nimănui, în special, dar nu exclusiv în știrile conflictuale, care implică mai multe părți. Buna-credință este noțiune juridică explicată în art. 11 din Codul civil, astfel:

¹ CSMA nu conține o astfel de definiție, de aceea ne bazăm pe definiția dezinformării folosită în Uniunea Europeană: „*Dezinformarea este înțeleasă drept o serie de informații al căror caracter fals sau înșelător poate fi verificat, care sunt create, prezentate și diseminate pentru a obține un câștig economic sau pentru a induce publicul în eroare în mod deliberat și care pot provoca un prejudiciu public. Prejudiciul public cuprinde amenințări aduse proceselor democratice politice și de elaborare a politicilor, precum și amenințări aduse bunurilor publice precum protecția sănătății cetățenilor UE, mediul sau securitatea. Dezinformarea nu include raportarea erorilor, satira și parodia sau știrile și comentariile partizane identificate în mod clar ca atare*”. (Sursa: Comunicare a Comisiei Europene către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor „Combaterea dezinformării online: o abordare europeană” - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018DC0236&from=EN>)

(1) Buna-credință este un standard de conduită a unei părți, caracterizată prin corectitudine, onestitate, deschidere și luarea în cont a intereselor celeilalte părți la raportul juridic.

(2) În special, este contrar bunei-credințe ca o parte să acționeze în contradicție cu declarațiile pe care le-a făcut anterior sau cu comportamentul pe care l-a avut anterior în cazul în care cealaltă parte, în detrimentul său, s-a bazat în mod rezonabil pe acele declarații sau acel comportament.

Altfel spus, raportat la furnizorii de servicii media, dacă aceștia nu respectă principiile și conținutul licenței de emisie, de exemplu, înseamnă că acționează contrar bunei-credințe. Dacă furnizorii nu respectă legislația, acționează contrar bunei-credințe. Dacă prin activitatea lor furnizorii subminează statul de drept, securitatea informațională și democrația, acționează contrar bunei-credințe. Prin urmare, buna-credință este sinceritatea și onestitatea în exercitarea meseriei de jurnalist/jurnalistă, implicit în realizarea știrilor. Sinceritatea este, conform Dicționarului explicativ al limbii române, lipsa de prefăcătorie sau viclenie, iar onestitatea este corectitudine. Prin urmare, buna-credință trebuie înțeleasă fără echivoc, și orice jurnalist/jurnalistă care va exclude din procesul realizării unei știri orice intenție de a păcăli, de a trișa, de a ocoli veridicitatea faptului pe care îl relatează va respecta legea, prevederile licenței de emisie și va urmări interesul public, va da dovadă de bună-credință.

(2) În cazul în care informațiile prezentate se dovedesc a fi eronate într-o măsură semnificativă, furnizorul de servicii media trebuie să prezinte rectificările necesare în cel mai scurt timp și în condiții similare de difuzare.

Erorile sunt diferite. În dorința de a fi primii, de a prezenta informația operativ și a câștiga vizibilitate cât mai mare, furnizorii pot greși, inclusiv din necunoaștere sau din cunoaștere și/sau documentare insuficientă, dar neintenționat. Recunoașterea unei astfel de erori este salutară, recomandată și încurajată. Deși nimănui nu-i place să recunoască faptul că a greșit, dacă a făcut-o fără intenția de a dăuna, dar a indus, totuși, în eroare publicul, într-o măsură mai mică sau mai mare, acest tip de eroare, odată recunoscută, contribuie cu siguranță la creșterea gradului de credibilitate al furnizorului, chiar dacă este greu de estimat impactul informației eronate asupra publicului. În toate condițiile, recunoașterea greșelii este o dovadă a profesionalismului, dar și a bunei-credințe a furnizorului. De exemplu, unii furnizori s-au grăbit să anunțe decesul lui Spiridon Vangheli, fără a se documenta suficient și a verifica informația, dar greșeala a fost recunoscută și asumată. În context, sintagma „eronate într-o măsură semnificativă” este interpretabilă. Astfel, este important atât gradul de eroare, cât și intenția, efectul real sau potențial al informației greșite, audiența sau aria de răspândire a acesteia. Prin urmare, rectificările sunt necesare pentru informația transmisă greșit în urma unei documentări/verificări insuficiente, a neatenției jurnalistului/jurnalistei, a necunoașterii (a diferenței dintre anumiți termeni, de exemplu), a încrederii într-un zvon provenit de la o sursă aparent sigură, dar pe care nu l-a verificat, fără intenția de a dăuna. O informație eronată care ajunge la 100 de oameni poate trece mai neobservată sau stârni reacții, decât o informație care ajunge la un milion de oameni, prin intermediul câtorva servicii media audiovizuale.

(3) În cazul în care informația provine din surse confidențiale sau a căror credibilitate nu este verificată suficient, acest lucru trebuie să fie menționat explicit.

Beneficiarul/beneficiara informației, ca să nu fie manipulat/manipulată, trebuie să fie prevenit/prevenită că informația este fie din surse anonime, fie din surse verificate insuficient. Sursele de informații ale jurnaliștilor/jurnalistelor, persoane concrete, au dreptul la anonim și, dacă îl solicită, jurnalistul/jurnalista este obligat/obligată să-l asigure. Dezvăluirea sursei ar putea dăuna acesteia. Și, din contextul informației, putem deduce cât de îndreptățită este trimiterea la surse anonime, pentru că atare procedeu lasă loc de speculații, dacă jurnalistul/jurnalista acționează cu rea-credință.

Dorința noastră, a tuturor, de a primi cât mai operativ informații îi determină pe jurnaliști/jurnaliste să ni le dea, chiar dacă nu sunt suficient verificate. Beneficiarul/beneficiara de informație trebuie să înțeleagă clar că o anumită informație provine din surse insuficient verificate și, deci, va decide în cunoștință de cauză în ce măsură să creadă informația respectivă. Prin urmare, jurnaliștii/jurnalistele vor spune, în cazul în care vor/trebuie să protejeze sursa, că este vorba despre o sursă confidențială sau care dorește să-și păstreze anonimatul. În cazul în care, de exemplu, informația este confirmată de o singură sursă, acest lucru, de asemenea, se menționează explicit în știre, or, regula de aur în jurnalismul de informare este că orice informație, în special una controversată, de conflict, trebuie verificată din (cel puțin) două surse independente. Deci, mențiunea că „informația este confirmată, deocamdată, doar de sursa x sau de o singură sursă” este obligatorie, pentru ca beneficiarul/beneficiara de informație să o trateze ca atare. Mențiunile privind confidențialitatea și/sau insuficiența verificării surselor este importantă și în programele analitice. Acest lucru, pe lângă faptul că va demonstra profesionalismul și corectitudinea jurnalistului/ale jurnalistei, îl/o va absolvi pe acesta/aceasta de eventuale acuzații din partea celor vizați/vizate în materiale. Cel mai bine însă, este să se asigure pluralismul surselor prin verificare suficientă și profesionistă, chiar cu riscul de a difuza informația mai târziu decât alții.

(4) În cadrul programelor audiovizuale de știri, pentru care exactitatea și corectitudinea sunt esențiale, relatările trebuie să provină din surse sigure, suficient documentate sub aspect factologic, cu o abordare credibilă și imparțială a evenimentelor, cu reflectarea echilibrată a diferitor opinii.

Pentru o mai bună orientare, știrile trebuie să-i ofere beneficiarului/beneficiarei un tablou informațional complex și veridic. Știrile, în esență, operează cu fapte. Asupra aceluiași fapt, de regulă, există diferite opinii, uneori contradictorii. Aceste opinii trebuie să fie și în știre, prezentate onest și imparțial. Asta va ajuta publicul să-și formeze, în mod liber, propria opinie despre faptul relatat. Dacă despre fapt există mai multe opinii, iar în știre este prezentă doar cea selectată de reporter/reporteră, corectitudinea informării este pusă la îndoială. Neglijarea acestor norme conduce ușor la manipulare.

Este dreptul și munca jurnalistului/jurnalistei să selecteze evenimentele pe care să le reflecte în știri, dar acest drept va rămâne legitim atâta timp cât știrile vor orienta cetățeanul/cetățeană în noianul faptelor. Dacă acest drept este utilizat pentru dezorientarea cetățeanului/cetățenei, dacă acest drept nu este coroborat cu dreptul cetățeanului/cetățenei la informare, atunci el își pierde legitimitatea și, deci, este declanșat mecanismul prin care lucrurile trebuie aduse în albia normalității, cerută de lege.

Prevederea se referă atât la fiecare știre difuzată în cadrul unui buletin, cât și la buletin în ansamblu (amintim că *program audiovizual*, potrivit CSMA, este un *ansamblu de imagini în mișcare, însoțite sau nu de sunet, în cadrul unui program televizat, sau ansamblu de sunete, în cazul unui program sonor, indiferent de durata acestuia, care constituie un întreg identificabil prin titlu, conținut, sau formă, în cadrul unei grile sau al unui catalog realizat de către un furnizor de servicii media*). Astfel, în primul caz, orice știre va menționa sursa sau sursele care a/au furnizat informația. Sursele trebuie să fie cât se poate de precise și sigure, verificate și documentate suficient, încât să permită difuzarea informației. De exemplu, se va relata despre un accident rutier cu implicarea unui pieton după ce jurnalistul/jurnalista va deține toate datele problemei. Aprecierile, judecățile de valoare vor aparține sursei/surselor și vor include întotdeauna menționarea sursei, la fel ca și relatarea evenimentului propriu-zis. Jurnalistul/jurnalista va face tot posibilul pentru a reflecta toate părțile implicate în știri.

În același timp, furnizorii vor aplica norma și programelor de știri, în ansamblu, ceea ce înseamnă că dacă un buletin are 20 de știri, atunci sursele trebuie să fie sigure și suficient documentate sub aspect factologic în toate cele 20 de știri, iar evenimentele, toate 20, vor fi abordate în manieră credibilă și imparțială, cu reflectarea echilibrată a diferitor opinii. Prin urmare, dacă din 20 de știri, în 18 sunt prezentate aceleași opinii (ale unei singure autorități, instituții, persoane, partid politic etc.) cu privire la un fapt sau altul, echilibrul nu este asigurat. La fel, nu

putem vorbi despre o reflectare echilibrată a diferitor opinii dacă în toate 20 de ştiri sunt prezentate diferite opinii (toate relevante), dar uneia i se acordă 05 secunde, iar alteia – 02 minute. La fel, reflectare echilibrată a diferitor opinii înseamnă să lăsăm sursa să spună ce are de spus cu referire la un fapt sau eveniment, fără a-i scoate vorbele din context, a le comenta sau a presupune ce a vrut ea să spună. Punerea unei surse şi/sau a protagoniştilor într-un context (pozitiv sau negativ) şi a alteia/altora în alt context (pozitiv sau negativ) nu asigură o reflectare echilibrată a diferitor opinii.

(5) În programele audiovizuale de ştiri şi de dezbateri trebuie să fie respectate următoarele reguli:

a) rigoare şi acurateţe în redactarea şi prezentarea ştirilor.

Ştirile şi dezbaterile, indiferent la ce temă, sunt cele mai solicitate de audienţă şi, prin urmare, au un impact semnificativ asupra informării publicului. Ştirile trebuie să orienteze cetăţeanul/cetăţeană în fluxul de evenimente care au relevanţă pentru el/ea. Dezbaterile trebuie să ofere cel mai larg spectru de opinii care există în societate referitoare la subiectul pus în discuţie şi, astfel, să-i dea posibilitatea cetăţeanului/cetăţenei să-şi creeze propriul punct de vedere asupra subiectului.

A respecta principiul rigorii şi al acurateţii în redactarea şi prezentarea ştirilor înseamnă a reda fidel, cu stricteţe, cu grijă şi atenţie, exact faptele. În conformitate cu dreptul la libertatea de exprimare al unui furnizor de servicii media audiovizuale, acesta (jurnaliştii şi jurnalistele care îl reprezintă) are dreptul de a reda ştirile pentru a fi înţelese de public, după cum consideră de cuviinţă, atâta timp cât respectă prevederile CSMA. Prin urmare, furnizorii ar trebui să aibă grijă înainte de a prezenta informaţii echivoce, care pot fi interpretate diferit (de exemplu: constatări statistice, declaraţii ambigue făcute de politicieni/politiciene sau decizii/constatări ale instanţelor de judecată).

b) între subiectul abordat şi imaginile ce însoţesc comentariul să existe o conexiune reală.

Furnizorii de servicii media audiovizuale vor asigura informarea corectă a publicului şi prin imagini corecte, corespunzătoare faptului/eventimentului relatat. Nu vor fi difuzate imagini de la 07 aprilie 2009 într-un subiect care vorbeşte despre scumpirea gazului, şi nici imagini din Siberia pentru a relata despre incendiile de vegetaţie dintr-un sat moldovenesc. De asemenea, furnizorii vor evita transferul de imagine (pozitivă sau negativă) prin imagini cu persoane publice difuzate în cadrul materialelor jurnalistice. În cazurile în care nu există suficiente imagini filmate despre faptul/eventimentul relatat, furnizorii pot asocia textul cu imagini de arhivă, marcate corespunzător, dar relevante, sau cu imagini neutre.

c) titlurile şi textele afişate pe ecran să reflecte cât mai fidel esenţa faptelor şi datelor prezentate.

Prevederea constituie o completare a celor precedente şi se referă la exactitate şi corectitudine în formularea titlurilor, informaţiilor de pe burtiere şi/sau de pe banda de ştiri (crawl). În dorinţa de a fi primii, de a atrage atenţia şi de a obţine vizualizări, furnizorii sunt tentaţi să formuleze titluri atractive, incitante, dar nu neapărat exacte. Informarea corectă, însă, impune şi această rigoare. În acelaşi context, este interzisă utilizarea stereotipurilor şi prejudecăţilor, a discursului care incită la ură, discriminare sau violenţă în titlurile materialelor jurnalistice.

d) în cazul difuzării unor reconstituiri, să se menţioneze în mod clar acest lucru.

Publicul trebuie să înţeleagă clar când este vorba despre imagini reale şi când i se prezintă o reconstituire, ultima fiind marcată ca atare pe ecran.

e) în cazul prezentării înregistrărilor provenite din alte surse decât cele ale redacţiei, să se precizeze acest lucru.

Drepturile de autor trebuie respectate, și orice imagine și/sau text preluate din surse externe redacției trebuie prezentate ca atare. În acest sens, nu este încurajată practica de a face un singur material pentru câteva servicii media audiovizuale. Pe lângă faptul că nu este corect și echitabil în raport cu alți furnizori și munca jurnaliștilor/jurnalistelor, induce în eroare și publicul, care ajunge să nu înțeleagă ce serviciu media audiovizual urmărește. Orice imagine preluată de la altă instituție, media sau nu, trebuie să fie marcată ca aparținând acelei instituții/surse.

f) în enunțarea unor ipoteze sau a unor relații de cauzalitate privind producerea unor eventuale catastrofe, să se solicite și punctul de vedere al autorității publice competente.

Furnizorii de servicii media audiovizuale trebuie să țină cont de public și de interesul acestuia. În orice situație sensibilă, incertă, care vizează posibile catastrofe², furnizorii vor evita orice speculație, orice bârfă, informație incompletă sau greșită, care poate semăna panică și determina oamenii să ia decizii negândite. Mass-media nu trebuie să dezbină și nici să contribuie la instaurarea fricii colective, prin propagarea mesajelor insuficient verificate sau neconfirmate cu referire la eventuale situații de criză și/sau catastrofe, ci dimpotrivă, să unească și să solidarizeze societatea în jurul toleranței și a înțelegerii, în special în situații de criză. Acest lucru poate fi făcut prin informarea corectă, cu bună-credință și în interesul suprem al cetățenilor și cetățenelor Republicii Moldova.

(6) În cadrul programelor audiovizuale de știri și de dezbateri, de informare în probleme de interes public, de natură politică, economică, socială sau culturală trebuie să fie respectate următoarele cerințe:

a) asigurarea imparțialității, echilibrului și favorizarea liberei formări a opiniilor, prin prezentarea principalelor puncte de vedere aflate în opoziție, în perioada în care problemele sunt în dezbateri publice.

Informarea adecvată a cetățeanului/cetățenei nu poate fi asigurată dacă moderatorul/moderatoarea știrilor sau dezbaterilor este părtinitor/părtinitoare și își impune propriul punct de vedere. Moderatorul/moderatoarea este persoană publică, persoană cunoscută, deseori mai cunoscută decât protagoniștii/protagonistele programelor audiovizuale. Asta îi adaugă popularitate și, iminent, autoritate. Dacă în știri și dezbateri lipsește echilibrul exponenților opiniilor existente în societate, dacă într-un subiect controversat prevalează un singur punct de vedere, dacă într-o dezbateri nu sunt confruntate puncte de vedere opuse, informația ajunge dezechilibrată la destinatar. Constituția Republicii Moldova interzice dominația vreunei ideologii, deci furnizorii și distribuitorii de servicii media nu au dreptul să promoveze o singură ideologie, un singur punct de vedere sau poziția unui singur exponent social. Aceasta, de departe, nu este preocuparea mass-mediei.

Astfel, o lege controversată sau care stârnește opinii diferite, opuse, vizând reformele în diferite sectoare, discuțiile privind tarifele la utilități etc., trebuie reflectate echilibrat și imparțial atâta timp cât subiectele sunt în dezbateri și în atenție publică, dar și după adoptarea deciziilor. Oamenii trebuie să cunoască punctele de vedere principale, pro și contra, parțial pro, parțial contra etc., cu argumentele de rigoare din partea tuturor părților, pentru ca să-și poată forma liber, neinfluențat, o opinie despre ceea ce se întâmplă în societate. Riscul manipulării³ și dezinformării este foarte mare în special în perioadele în care principiul democratic al dezbaterilor/discuțiilor/controverselor este pus în practică, orice afirmație, inclusiv eronată, putând ușor fi scoasă din context, prezentată ca fiind una definitivă. Dacă punctele de vedere aflate în opoziție nu sunt prezentate ca atare, cu actualizările și precizările de rigoare, publicul își va crea

² Eveniment tragic de mari proporții, cu urmări dezastruoase; dezastru, nenorocire, calamitate; tragedie – dexonline.ro

³ Acțiunea de a determina un actor social (persoană, grup, colectivitate) să gândească și să acționeze într-un mod compatibil cu interesele inițiatorului, iar nu cu interesele sale, prin utilizarea unor tehnici de persuasiune care distorsionează intenționat adevărul, lăsând impresia libertății de gândire și de decizie. Spre deosebire de influența de tipul convingerii raționale, prin manipulare nu se urmărește înțelegerea mai corectă și mai profundă a situației, ci întipărirea în minte a unei înțelegeri convenabile, recurgându-se la inducerea în eroare cu argumente falsificate, cât și la apelul la palierele emoționale non-raționale. Sursa: Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu, Dicționar de Sociologie, București, 1998, p. 332., p. 457. <http://vignette4.wikia.nocookie.net/nccmn/images/1/1c/Dicționar-de-Sociologie-Catalin-Zamfir-LazarVlasceanu.pdf/revision/latest?cb=20150813042511&path-prefix=ro>

opinii eronate sau cel puțin incomplete despre un eveniment sau fapt de interes public. Astfel, se va ține cont nu doar de prezența opiniilor aflate în opoziție, ci și de gradul de proeminență și contextul în care sunt puse aceste opinii. O proeminență nejustificată a unei opinii în raport cu alta/altele înseamnă un dezechilibru semnificativ al punctelor de vedere difuzate. Furnizorii nu ar trebui să acorde importanță excesivă opiniilor anumitor persoane sau organisme/instituții pe chestiuni aflate în dezbatere publică, de controversă politică și/sau referitoare la politicile publice curente.

b) evitarea oricăror forme de discriminare.

Prin discriminare se înțelege orice deosebire, excludere, restricție sau preferință pe baza criteriilor prevăzute de legislația în vigoare. Criteriile vizează rasa, naționalitatea, etnia, culoarea, limba, religia, categoria socială, convingerile, sexul, orientarea sexuală, vârsta, dizabilitatea, boala cronică necontagioasă, infectarea cu HIV, apartenența la o categorie defavorizată, opinia, apartenența politică, precum și orice alt criteriu care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice.

Furnizorii vor evita orice formă de discriminare, începând de la deosebirea, distincția netă făcută între mai multe obiecte, idei, persoane etc., și continuând cu discriminarea pe criteriul de naționalitate, limbă vorbită, sex, religie, dizabilitate etc. Consiliul Audiovizualului descurajează orice intenție și tentativă de a judeca deciziile, acțiunile unor oameni și/sau instituții în funcție de apartenența etnică, lingvistică, religioasă sau de oricare alt gen. Pentru a înțelege mai bine ce este discriminarea și care sunt formele, care trebuie evitate în conținuturile mediatice, este recomandabilă consultarea materialelor elaborate de către Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității⁴.

(7) Prezentarea principalelor puncte de vedere aflate în opoziție se asigură, de regulă, în cadrul aceluiași program audiovizual, iar în mod excepțional, în programele următoare. În cazul în care cei solicitați refuză să participe sau să își exprime punctul de vedere, acest lucru trebuie menționat în cadrul programului audiovizual. Absența punctului de vedere al uneia dintre părți nu exonerează realizatorul/moderatorul de asigurarea imparțialității.

Dacă FSM asigură prezentarea principalelor puncte de vedere asupra unui subiect în cadrul aceluiași program, nu doar respectă legea, ci și pe cetățean/cetățeană. Cea mai bună variantă este ca FSM în timp cât mai scurt să ofere toată informația sau maximal posibilă. Dacă într-un program este prezentat un punct de vedere, iar al doilea este prezentat în altul, cetățeanul/cetățeană s-ar putea să nu-l afle, dacă nu are posibilitatea fizică să-l urmărească.

Dacă cineva refuză invitația, cetățeanul/cetățeană trebuie să știe despre aceasta. Oricine este în drept să refuze o invitație la radio/tv. Menționând acest lucru, FSM demonstrează că a dorit să informeze mai mult, a avut grijă de informarea și de timpul cetățeanului/cetățenei. Evident, prezența tuturor exponenților de opinii în opoziție, la fel ca și lipsa vreunui exponent, interzice moderatorului/moderatoarei să fie părtinitor/părtinitoare sau să preia discursul unui invitat.

Când un furnizor încearcă să caute opinii alternative, dar acestea nu sunt ușor de găsit (de exemplu, o persoană sau o organizație refuză să acorde un interviu sau să ofere comentarii), există o serie de tehnici editoriale pentru menținerea imparțialității. De exemplu, furnizorii pot: căuta puncte de vedere alternative din toată gama de surse relevante; rezuma cu obiectivitatea cuvenită și păstrând contextul punctele de vedere alternative, de exemplu, prin intervievații care au exprimat anterior opinii alternative; explica clar și demonstra, cu frecvența și proeminența corespunzătoare, că a căutat opinii alternative de la anumite persoane sau organizații. Mențiunea seacă precum că cei vizați ar fi fost contactați, dar nu au răspuns nu este suficientă pentru asigurarea imparțialității.

⁴ <http://egalitate.md/what-is-discrimination/>

Mai cu seamă în cazul în care o opinie importantă lipsește, jurnalistul/jurnalista are o responsabilitate sporită în ceea ce privește prezentarea echilibrată a informației, astfel încât să nu creeze impresia că ar fi de partea unui personaj vizat. Imparțialitatea și echilibrul cuvenite în știri pot fi obținute prin difuzarea unor puncte de vedere diferite pe o anumită problemă în zile succesive, dar aceasta trebuie să constituie o excepție, și nu o regulă. Nu există nicio cerință ca furnizorii să ofere un punct de vedere alternativ în toate știrile sau în cazul tuturor problemelor reflectate în știri, ci doar în cele conflictuale, în cazul cărora există opinii aflate în opoziție. Cu toate acestea, toate știrile trebuie prezentate cu acuratețea și imparțialitatea cuvenită și adecvată subiectului. Faptul că o opinie aflată în opoziție nu poate fi prezentată imediat, nu îi dă dreptul jurnalistului/jurnalistei să fie părtinitor/părtinitoare, să emită presupuneri pe care nu le poate proba, să vorbească în numele celor vizați/vizate sau să tragă concluzii care pot fi greșite.

(8) Furnizorii de servicii media nu pot difuza programe audiovizuale de știri și de dezbateri prezentate sau moderate de persoane care dețin funcții de demnitate publică ori de purtători de cuvânt ai instituțiilor publice, precum și de persoane desemnate public să candideze sau care și-au anunțat public intenția de a candida la alegeri de orice tip.

Știrile și dezbaterile sunt prerogativa exclusivă a jurnaliștilor/jurnalistelor. Știrile și dezbaterile nu trebuie să dezorienteze cetățeanul/cetățeană. Apariția pe post de prezentator/moderator/prezentatoare/moderatoare a altcuiva în afară de jurnaliști/jurnaliste ar eroda încrederea. Jurnalistul/jurnalista are dreptul, în același timp, să aspire la o funcție electivă. Dar dacă se decide să candideze, trebuie să abandoneze activitatea jurnalistică pe perioada prevăzută de lege. Motivul este același – să nu știrbească credibilitatea redacției. Moderatorul/moderatoarea, fiind candidat/candidată în alegeri, ar putea face lucrul de jurnalist/jurnalistă la fel de bine ca și mai înainte. Oricum, n-ar fi onest și echitabil în raport cu cetățeanul/cetățeană și cu alți candidați/alte candidate – transferul de imagine se va produce.

Prevederea se referă la toți furnizorii aflați în jurisdicția Republicii Moldova și este recomandabil ca să se țină cont de ea și în cazul programelor achiziționate din alte state. O informare corectă se poate asigura inclusiv preponderent prin intermediul unor prezentatori/prezentatoare/moderatori/moderatoare imparțiali/ imparțiale, profesioniști/profesioniste și în afara oricăror suspiciuni de legături sau conflict de interese cu persoane care dețin funcții de demnitate publică.

(9) În programele audiovizuale de știri și de dezbateri, furnizorii de servicii media trebuie să asigure prezentarea echilibrată a reprezentanților puterii și ai opoziției. Prezentatorii și moderatorii trebuie să precizeze calitatea politică a persoanelor care își exprimă punctul de vedere în probleme de interes public.

Alineatul are drept scop protejarea cetățeanului/cetățenei de informarea unilaterală ce reduce „piața liberă a ideilor” și induce disfuncționalități în societate. Punctul de vedere al puterii este necesar, pentru că cetățeanul/cetățeană trebuie să-l cunoască, de rând ce puterea este responsabilă de actul guvernării. Punctul de vedere al opoziției este la fel de necesar, pentru ca cetățeanul/cetățeană de sine stătător să le poată compara, judeca și acționa în consecință. Opinia opoziției este vitală și puterii, pentru că nu o poate ori nu trebuie să o poată ignora. Ignorarea opoziției poate conduce la dictatură sau la tensiuni sociale. Or, furnizorul de servicii media în niciun mod nu trebuie să contribuie la asta.

Într-o democrație întotdeauna există putere și opoziție, indiferent de numărul de mandate din Parlament. Pentru favorizarea formării libere a opiniilor și pentru evitarea monopolizării opiniilor și influențelor unilaterale din partea unei forțe politice, furnizorii de servicii media vor asigura informarea publicului prezentând atât punctul de vedere al puterii, cât și pe cel al opoziției, în chestiunile de interes public. Echilibrat înseamnă că opinia reprezentanților/reprezentantelor tuturor partidelor parlamentare aflate la putere și în opoziție să fie prezentate, dacă aceste opinii există, iar dacă una dintre aceste forțe nu se pronunță pe marginea unui subiect, este recomandabil ca celelalte opinii să fie echilibrate, de exemplu, prin una extraparlamentară, dar diferită de cele

exprimate deja. În cazul în care, să presupunem, puterea este deținută de un singur partid, atunci opiniile alternative, ale partidelor extraparlamentare de opoziție sunt obligatorii în programele audiovizuale de știri și dezbateri, inclusiv în perioadele electorale.

(10) În cadrul programelor audiovizuale de știri și de dezbateri care abordează probleme de interes public privind minoritățile etnice, religioase sau sexuale trebuie să fie prezentate și opiniile reprezentanților acestora.

Pentru o informare corectă și pluralistă a publicului, furnizorii de servicii media vor trata cu maximă atenție subiectele de interes public în care sunt vizate minoritățile etnice, religioase sau sexuale. Ca și în cazul oricărui alt subiect, documentarea suficientă este esențială și nicio concluzie/supoziție, niciun comentariu nu trebuie făcute în lipsa opiniilor celor vizați/vizate. De asemenea, se vor evita etichetele, expresiile-stereotip și orice prejudecată în raport cu minoritățile etnice, religioase sau sexuale, pentru a exclude, pe de o parte, discriminarea acestora, iar pe de altă parte, crearea și/sau perpetuarea unor idei greșite a publicului majoritar în raport cu o minoritate.

(11) În cazul televotului sau al sondajului propriu, de genul vox populi, organizat și prezentat de către furnizorul de servicii media, trebuie să fie respectate următoarele cerințe:

a) să nu fie oferite recompense persoanelor chestionate.

Nicio persoană nu va fi convinsă/influențată să participe la televot sau la sondajul de tip vox populi în schimbul unor recompense. De asemenea, furnizorii vor prezenta opiniile exprimate în cadrul televotului sau al sondajului de tip vox populi fidel, așa precum au fost ele exprimate de către participanți/participante, fără a le prelucra astfel încât să răspundă unei idei/opinii pe care furnizorul vrea să o transmită publicului; întrebările formulate de jurnalist/jurnalistă în cadrul televotului/sondajului nu vor fi de tip închis, manipulative, inexacte sau susceptibile de a induce participantul/participanta în eroare, astfel încât acesta/aceasta să răspundă impropriu la ele. Persoana intervievată în stradă este, în același timp, și potențiala beneficiară a informației difuzate de furnizor și, deci, interesul acesteia trebuie să prevaleze asupra oricăror altor interese. Cine o să răspundă cu „da” la întrebarea: sunteți mulțumit/mulțumită de creșterea tarifului la gaz? Puțin spre deloc probabil ca cineva să se bucure de scumpiri. Chiar și așa, omul poate răspunde: nu, nu sunt mulțumit/mulțumită de creșterea tarifului, dar..., și să urmeze o părere pertinentă din care să reiasă că cetățeanul/cetățeană înțelege lucrurile mai profund și mai larg decât conținutul întrebării. În acest caz, chiar dacă întrebarea nu este inspirată și onestă, un răspuns care urmează după „dar” trebuie difuzat. Recomandabil, însă, este ca nicio întrebare jurnalistică să nu subestimeze inteligența publicului. Acesta din urmă trebuie respectat la maximum, întotdeauna.

b) să nu fie încălcată legislația cu privire la protecția minorilor.

Minorii și minorele nu pot participa în cadrul televotului sau la sondaje de tip vox populi fără acordul părinților/tutorilor, iar imagini cu ei/ele nu pot fi difuzate decât în condițiile legislației cu privire la protecția minorilor.

c) să fie difuzată, în cadrul invitației adresate publicului de a participa la televot sau la sondaj, precum și la prezentarea rezultatelor, mențiunea „Televotul/sondajul nu este reprezentativ pentru opinia publică și nu are valoarea unui sondaj de opinie”.

Mențiunea este importantă pentru a nu induce publicul în eroare prin cifrele/datele prezentate în cadrul televotului sau al sondajului. Lucrurile nu trebuie confundate și, cu atât mai mult, nu trebuie speculate, prin a pretinde că răspunsul câtorva zeci de participanți ar însemna, neapărat, și opinia tuturor. În cadrul unui sondaj de opinie vor fi prezente opinii pro și contra subiectului pus în discuție, vocea bărbaților, a femeilor, a diferitor categorii de vârstă, studii, profesii etc.

(12) Transmisiunea în direct trebuie să fie însoțită permanent de mențiunea „Direct”.

Beneficiarul/beneficiara de informație trebuie să știe dacă un concert, un protest sau ședința Parlamentului pe care le urmărește au loc în timp real, pentru ca să poată situa corect evenimentele și să-și formeze opinii corecte în raport cu acestea.

(13) Difuzarea în reluare a programelor audiovizuale trebuie să fie însoțită de mențiunea „Reluare” pe întreaga durată a difuzării acestora, cu excepția operelor cinematografice.

La fel, orice program audiovizual difuzat în reluare trebuie marcat ca atare. Mențiunea este importantă atât pentru orientarea beneficiarului/a beneficiarei, cât și pentru onestitatea furnizorului care va asigura un volum de programe în prima difuzare conform legislației, în cazul produsului local. Dacă furnizorul nu va menționa corespunzător programele proprii/locale difuzate în reluare, Consiliul Audiovizualului va evalua acest indicator și prin prisma art. 4 alin (4) din CSMA.

(14) Difuzarea unor imagini și/sau înregistrări sonore de arhivă trebuie să fie însoțită de datarea acestora ori de mențiunea „Arhivă”.

Pentru imaginile video, mențiunile vor fi difuzate în partea de sus sau de jos a ecranului, pe întreaga durată a programului. În cazul înregistrărilor sonore, mențiunea va fi făcută sonor, în mod obligatoriu la începutul și la sfârșitul programului, iar în funcție de durată – și în timpul programului.